

**Raqamli iqtisodiyot sharoitida qurilish korxonalar sanoatida
investitsion jozibadorlik va elektron reyting tizimi**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BANK VA MOLIYA AKADEMIYASI

Magistranti

Xamrayeva Shaxnoza Gayratillayevna

Kalit so'zlar: *Qurilish sanoati, korxonalar, raqamli iqtisodiyot, investitsion jozibadorlik, Shaffof qurilish, Moliya, ko'rsatkichlari, tender platformasi, iqtisodiyot*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada mamlakatimiz faoliyat olib borayotgan soha va tarmoqlarning samaradorligini oshirish, ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida qurilish sanoati korxonalarida investitsion jozibadorlikni takomillashtirish bo'yicha ilmiy - nazariy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitidagi qurilish sanoati sohasidagi korxonalar uchun investitsion jozibadorlikning o'rganilishi va baholash usullari, ularning tashkilotlari va korxonalarining investitsion loyihalari bo'yicha tahlillari, iqtisodiy va iqtisodiyot sohalaridagi muhim faktorlar, investitsion sharoitlarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy o'lchamlariga ta'siri, investitsion rejalar va investitsion munosabatlar bilan bog'liq boshqa muhim masalalar keltirib chiqilishi kutiladi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida qurilish sanoatining rivojlanishi uchun ilg'or investitsion strategiyalarni rivojlantirishga yordam berishi maqsadida amalga oshiriladi, bundan tashqari investitsiyalarsiz qurilishni rivojlantirish mumkin emasligi va qurilish kompaniyalari va ishonchli investorlarni jalb qilish uchun o'zlarining investitsion jozibadorligini hisobga olishyo'llarini izlashlari kerak.*

KIRISH

Hozirgi kunda raqamli iqtisodiyot sharoitida qurilish sanoati korxonalarida investitsion jozibadorlikni takomillashtirish, qurilish sanoatida

elektron reyting tizimini baholash mezonlarini ishlab chiqish va uning imkoniyatlarini oshirish maqsadga muvofiq. Qurilish sanoatida “Shaffof qurilish” milliy axborot tizimida o‘tkazilgan tender (tanlov) savdolari yakuni, shuningdek, qonunchilik hujjatlariga muvofiq to‘g‘ridan to‘g‘ri muzokaralar bo‘yicha buyurtmachi bilan loyiha-qidiruv va qurilish-pudrat tashkilotlari o‘rtasidagi loyiha-smeta hujjatlarini ishlab chiqish va pudrat ishlarini bajarish to‘g‘risidagi shartnomalar mazkur tizimda elektron raqamli imzo orqali tuzilish hamda ro‘yxatdan o‘tkazish yoki hisobga olish uchun Moliya vazirligining Davlat moliyasini boshqarish axborot tizimiga elektron shaklda yuborish belgilangan. Tasdiqlangan manzilli ro‘yxatlarga kiritilgan har bir obyekt identifikatsiya raqami berilgan holda, “Shaffof qurilish” milliy axborot tizimiga kiritilsin hamda ular bo‘yicha har qanday o‘zgartirish yoki qo‘shimchalar mazkur axborot tizimida aks ettirish imkoniyati mavjud. Bugungi kunda investitsiyalarsiz qurilishni rivojlantirish mumkin emasligi va qurilish kompaniyalararoq va ishonchli investorlarni jalb qilish uchun o‘zlarining investitsion jozibadorligini hisobga olish yo‘llarini izlashlari kerak.

“Shaffof qurilish” milliy axborot tizimi - dasturiy majmuasining 5 ta asosiy modullari mavjud.

1. “Qurilish sohasidagi davlat xizmatlari axborot tizimi” platformasi orqali

- bino va inshootlarning tashqi ko‘rinishini o‘zgartirishni kelishish;
- ularning ixtisoslashishini o‘zgartirish, qayta qurish, rekonstruksiya qilish hamda o‘z hududida qo‘shimcha bino va inshootlarni qurishni loyihalashtirishga ruxsatnoma berish;
- Arxitektura-rejalashtirish topshirig‘ini ishlab chiqish;
- Loyiha-smeta hujjatlarini kelishish;
- Qurilish-montaj ishlari tugallangan obyektidan foydalanish uchun ruxsatnoma berish;

- Ko'chmas mulk buzilishga tushgan yoki tushmaganligi to'g'risida ma'lumotnoma berish kabi bir necha davlat xizmatlari amalga oshirilib kelinmoqda.

2. Shaharsozlik hujjatlarini ekspertizadan o'tkazish bo'yicha axborot tizimi to'liq raqamlashtirildi, bunda ariza beruvchilar uydan chiqmagan holda (ekspertiza.mc.uz) murojaat qilishlari qisqa muddatlarda tegishli ekspertiza xulosalarini olishlari mumkin, eng muhim joyi ariza beruvchi onlayn ravishda arizaning har bir bosqichini monitoring qilishi imkoniyati yaratilgan.

3. Qurilish - pudrat tashkilotlarining reytingini aniqlash tizimiga bugungi kunda respublikada faoliyat yuritayotgan 22 000 dan ortiq pudrat va loyiha tashkilotlari kiritilgan. Mazkur tashkilotlar moddiy-texnik bazasi, rakobatbardoshligi, kadrlar siyosati, moliy/aviy ko'rsatkichlari, xodimlarning ish tajribasi kabi bir necha muhim faktorlar asosida reytingda o'z o'rniga ega buladi.

4. Qurilish ishlari tender platformasi inson omilisiz amalga oshiriladi, bunda talabgorning ma'lumotlarini avtomatik tekshirish maqsadida Soliq qo'mitasi, Adliya vazirligi, Majburiy ijro byurosi, Qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi sohasida nazorat inspeksiyasi va Markaziy bank ma'lumotlar bazasi bilan integratsiya qilindi.

5. Navbatdagi modul qurilish sohasida ko'rsatiladigan elektron xizmatlarni monitoring qilish va har bir obyekt kesimida bosqichma-bosqich amalga oshirilgan ishlar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'zida jam qilgan "Maqsadli dasturlar monitoring" elektron tizimidir. Ushbu tizim "Shaffof qurilish" tizimi qoshidagi boshqa tizimlar hamda tegishli vazirlik va idoralar axborot tizimlari bilan integratsiya qilinishi hisobiga amaldagi muammolarni yechish salohiyatiga ega bo'ldi.[1]

Korxonaning investitsion jozibadorligi korxonaning tashqi muhitini, uning bozorda joylashish darajasini va natijalarni olish imkoniyatini baholovchi moliyaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlar to'plamini o'z ichiga oladi. Qurilish kompaniyalarining investitsion jozibadorligiga ta'sir etuvchi muhim omillardan biri bu boshqaruv sifat. Investorlar, o'z biznesini boshqarish uchun haqiqatan ham

samarali qadamlar qo'yadigan, barqarorlik va ishbilarmonlik faolligini namoyish eta oladigan kompaniyalarni haqiqatan ham qadrlashadi. Sarmoyadorlarni jalb etishda shaffoflik va ochiqlik ham muhim o‘rin tutadi. Kompaniya harakatlarida shaffoflikni o‘rnatish va ochiq axborot oqimi investorlarga o‘zini ishonchli his qilish va muloqotga vaqtini tejash imkonini beradi

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O‘zbekiston Respublikasining budjet tizimi budjetlarining, shuningdek, budjet tashkilotlarida tashkil etilgan boshqa jamg‘armalarning mablag‘lari hisobidan moliyalashtiriladigan obyektlarni (keyingi o‘rinlarda — obyektlar) loyihalashtirish, qurish, rekonstruksiya qilish va mukammal ta‘mirlash uchun loyiha-qidiruv va pudrat tashkilotlarini faqat davlat xaridlari elektron tizimining elektron tender savdolari platformasi (keyingi o‘rinlarda — platforma) orqali reyting ko‘rsatkichlari asosida aniqlanadi; [O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori, 31.01.2022 yildagi 46-son] “Investitsiyalash asoslari” (M.: “Delo” nashriyoti.1997) kitobida investitsiyalarga quyidagicha ta‘rif beriladi: Investitsiya moliyaviy natijalar olishni ko‘zlab aksiya va obligatsiyalarni sotib olishni anglatadi: bular real aktivlarni belgilaydi, masalan, u yoki bu molni ishlab chiqarish va sotish uchun mashinalarni olishni nazarda tutadi. Umuman keng ma‘noda investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotini o‘stirish va rivojlantirishni moliyalashtirish uchun zarur bo‘ladigan mexanizmlarni ta‘minlaydi.[Lorens Dj. Gitman va Maykl D. Djonk]

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

I skandarov B. A. maqolalarida Qurilish yuqori investitsion soha va, uzoq ishlab chiqarish tsikliga ega. Qurilish hajmlari ham hududning, ham butun mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish dinamikasini bevosita aks ettiradi.

Suvorova S. P., Kunakova N.V., Xanenko M.E Raqamlashtirish omilini hisobga olgan holda sanoatning investitsion jozibadorligini tahlil qilish;

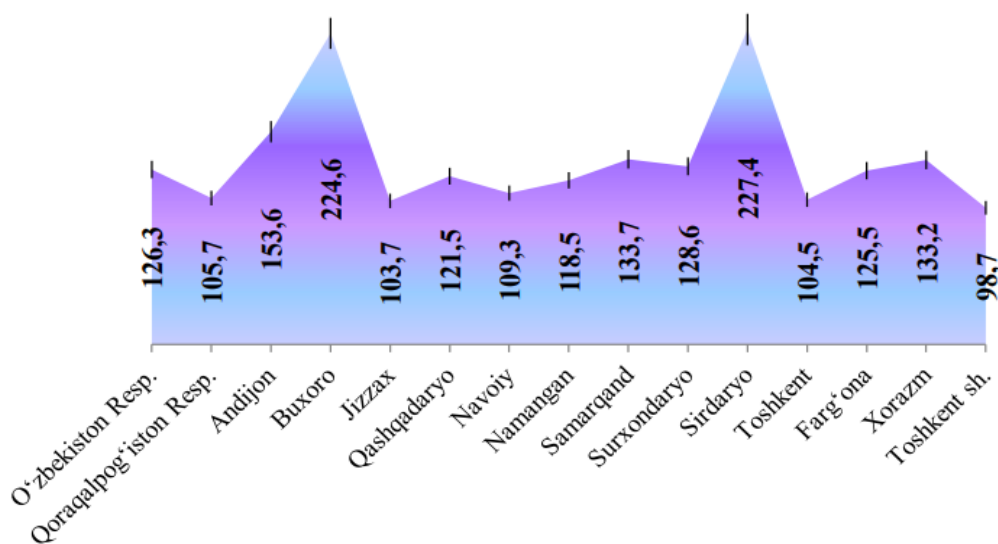
murakkab usul ko'rib chiqildi, bu kabi muhim ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi:

- sanoatni raqamlashtirish darajasi va uning o'sishi imkoniyati;
- sanoat korxonalaridan ishlab chiqarish salohiyatini baholash; tarmoqni raqamlashtirish darajasini hisobga olgan holda hududiy iqtisodiy tizimda joylashtirish va hududlarning investitsion jozibadorligi Shu bilan bir qatorda, eng real biri salbiy omillarni bartaraf etish variantlari va yuqorida aytib o'tilganidek, qurilish sohasida investitsiya jozibadorligini oshirish yo'llari, raqamlashtirishni rivojlantirish, u kishi tomonidan yozilgan maqolalar tahlil qilindi

4. TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirda rivojlanish cheklangan qurilish sanoati va past investitsiyalar jozibadorligi xususiy qurilish kompaniyalari faolligining pastligi, kamayishi bilan bog'liq investitsion investitsiyalar, shuningdek, etishmasligi xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun imkoniyatlar yaratish ijtimoiy loyihalar va zamonaviy foydalanish raqamli texnologiyalar [7].

Investitsion faollikning eng past o'sish sur'atlari Toshkent shahrida – 98,7 % (investitsiya hajmi 3668,2 mlrd. so'm) va Jizzax viloyatida – 103,7 % (1804,2 mlrd. so'm) viloyatlarida qayd etildi. 2022- yilning yanvar-mart oylarida jami asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarning asosiy qismi, ya'ni 55,2 % i respublikaning besh hududida, jumladan, Toshkent shahrida – 17,1 %, Buxoro viloyati – 13,6 %, Toshkent viloyatida – 10,0 %, Qashqadaryo viloyatida – 7,3 % va Samarqand viloyati – 7,2 % investitsiyalar o'zlashtirildi.

Asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarning o'sish sur'atlari (% da)

2022- yilning yanvar-mart oylarida aholi jon boshiga hisoblangan asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi bo'yicha yuqori ko'rsatkichlar Buxoro viloyatida – 3 445,1 ming so'm (yoki 2021- yilning mos davriga nisbatan taqqoslaganda – 221,2 %), Sirdaryo viloyatida – 3394,4 ming so'm (yoki 222,7 %), Navoiy viloyatida – 3 338,3 ming so'm (yoki 107,1 %), Toshkent shahrida – 29 72,9 ming so'm (yoki 93,0 %), Toshkent viloyatida – 1 700,0 ming so'm (yoki 105,7 %) va Jizzax viloyatida 1 246,8 ming so'm miqdorida (yoki 101,4 %) qayd etildi.[8]

Raqamlashtirishga kelsak, yuqorida aytib o'tilganidek, Rossiyada qurilish sanoati eng ko'p konservativ va inertial, lekin hukumat uni asta-sekin modernizatsiya qilmoqda va barchasini qilmoqda raqamli texnologiyalarni yanada rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar (Xolodov, 2021). Shuningdek, raqamli texnologiyalar nafaqat qurilish narxini kamaytirishga yordam beradi balki tuzilmalarning energiya samaradorligini oshirishga yordam beradi, chunki shundan qurilish sanoati investitsiyalar uchun yanada jozibador bo'ladi. Shunday qilib, Rossiya qurilish sanoati hozirda bir nechta qiyinchiliklarga duch kelayotgani aniq bo'ladi, lekin u turli xil raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali raqobatbardoshligini oshirish uchun yaxshi imkoniyatlarga ega texnologiyalar.[9] Qurilish sektori iqtisodiyotning asosiy, eng muhim tarmoqlaridan biridir. Unda band bo'lgan mutaxassislar soni va ishlab chiqarilayotgan mahsulot hajmi bo'yicha u mamlakat iqtisodiyotining taxminan 10 foizini tashkil qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, Raqamli iqtisodiyot sharoitda qurilish korxonalarini sanoatidagi investitsion jozibadorlik va elektron reyting tizimlari ko'plab imkoniyatlarni o'z ichiga oladi va bu sohada yangi innovatsiyalarni olib keladi. Shu bilan birga, bu sohada faoliyat ko'rsatadigan korxonalariga kompetentlik va tovarlarini sotishda ishonch hosil qiladi. Elektron

reyting tizimi, shuningdek, korxonalarni qiymatlandirish va tulovlarni baholashda katta ahamiyatga ega. Bu tizimlar korxonalarining moliyaviy va amaliy samaradorligini baholash, ularning xizmatlarini yaxshilash va mijozlarga qiziquvchilik qilishda yordam beradi. Shunday qilib, investitsionlarni jalb qilishda ham, mijozlarning istiqbolini o'lchashda ham, elektron reyting tizimlari muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR

- [1] Iskandarov.B.A Raqamli iqtisodiyot sharoitida qurilish sanoati korxonalarida boshqaruv samaradorligini baholash uslubiyoti. Journal of marketing, business and management(JMBM), 90-93
- [2] Elektron reyting va elektron tender. Qaysi binolarni qanday reytingdagi qurilish firmalari qura olishi ma'lum qilindi <https://kun.uz/39322344?q=%2Fuz%2F39322344>
- [3] "Qurilish sohasida qancha korxonalar ro'yxatdan o'tgani" ["https://kun.uz/news/2024/03/18/qurilish-sohasida-qancha-korxonalar-royxatdan-otgani-aytili"](https://kun.uz/news/2024/03/18/qurilish-sohasida-qancha-korxonalar-royxatdan-otgani-aytili)
- [4] Суворова С. П., Куканова Н. В., Ханенко М. Е. Строительная отрасль: перспективы развития в цифровой экономике // Вестник ОПЕЛГИЭТ. 2018. № 2 (44). С. 151–157
- [5] М. Е. Listopad* , Л. А. Pshul Анализ инвестиционной привлекательности строительной отрасли в современных условиях цифровизации Bulletin NGIEI. 2021. № 3 (118). С.82-92
- [6] Ataniyazova. M.B davlat-hususiy shirkatlar loyiخالari risklari scholar volume 1 | ISSUE 28 | 2023- 388-394
- [7] . Kozyr' N. S. Region v nacional'noj jekonomike: podhody k sostavleniju rejtingov [Region in the National economy: approaches to rating compilation] , Regional'naja jekonomika: teorija i praktika [Regional Economy: Theory and Practice] , 2019, No. 3 (462), pp. 418–434.
- [8] <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/construction-2>

[9]. Karapetian Vachik Aikovich Development of the Russian construction industry in the context of transition to a digital economy Rakennusprojektin kustannuslaskenta

<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021120859653>